

АКАДЕМІЯ ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І
ТУРИЗМУ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ACADEMY OF LABOR,
SOCIAL RELATIONS
AND TOURISM
LAW FACULTY

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО РОЗРОБКИ СИЛАБУСУ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН
освітньої програми «Право»
першого (бакалаврського) рівня освіти**

Введено в дію з 03 грудня 2020 р.

Київ – 2020 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою Академії праці, соціальних відносин і туризму (протокол № 4 від 03 грудня 2020 р.)

Рецензенти:

1. Доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Теремецький В.І.
2. Доктор юридичних наук, доцент Діордіца І.В.

Методичні рекомендації до розробки силабуса навчальних дисциплін освітньої програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Посібник для студентів / Упорядники Я.В.Журавель, Лебідь Т.І. та інші. – К.: АПСВТ, 2020. - 12 с.

Методичні рекомендації укладено відповідно до навчального плану для підготовки фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» освітньої програми 081 «Право». В роботі викладені рекомендації для студентів до розробки силабуса навчальних дисциплін освітньої програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Може бути корисним також і для викладачів та рецензентів.

Упорядники:

Я.В.Журавель, к.ю.н., доц., декан юридичного факультету АПСВТ

О.О.Майданник, д.ю.н., проф. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

В.В.Кравченко, к.ю.н., проф. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

О.О.Мельник, к.ю.н., доц. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

Т.І.Лебідь, викл. кафедри кримінального права, процесу та криміналістики АПСВТ

А.В.Іванов, ст.викл. кафедри цивільного, господарського та трудового права АПСВТ

А.В.Зленко, ст.викл. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

О.С.Риженко, к.ю.н., ст.викл. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

Н.В.Кравець, к.ю.н., доц. кафедри кримінального права, процесу та криміналістики АПСВТ

С.М.Третяк, ст.викл. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

Т.О.Сохар, к.ю.н., доц. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

Л.Б.Жук, ст.викл. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

Н.В.Дураєва, ст.викл. кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ

©Академія праці, соціальних відносин і туризму,
2020 рік

© Журавель Я.В., 2020 рік

Загальні положення

Ці методичні рекомендації (рекомендації) розроблені відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Постанови КМУ «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти», Наказу Міністерства освіти і науки від 11 липня 2019 року №977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», наказів і рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) щодо внутрішньої системи забезпечення якості та акредитації освітніх програм; положення про організацію освітнього процесу в Академії праці, соціальних відносин і туризму, інших нормативних документів АПСВТ, а також на основі вивчення досвіду зарубіжних і українських ЗВО (перелік деяких з них наведено у списку використаних джерел інформації). Метою рекомендацій є надання допомоги викладачам у організації вивчення здобувачами вищої освіти навчальної дисципліни на основі студентоцентрованого навчання та підвищенні мотивації студента/аспіранта до навчання шляхом розкриття ролі й місця даної дисципліни в освітній програмі.

Студентоцентрований підхід передбачає взаємоповагу між студентом і викладачем, реальну вибірковість дисциплін, участь студентів у системі внутрішнього забезпечення якості ЗВО та процесах акредитації освітніх програм, наявність процедур реагування на студентські скарги та ін. Посилюється роль викладача як фасилітатора. Він не лише читає лекції, а й організовує інтерактивне спілкування, сприяє особистісному розвитку студентів, формує атмосферу взаєморозуміння й довіри [5].

Методичні рекомендації розкривають орієнтовну структуру силабусу, яка супроводжується порадами щодо розробки кожного його компоненту, містять додатки, в яких наведені приклади силабусу, список нормативних документів і використаних джерел інформації.

У глосарії НАЗЯВО силабус трактується як документ, в якому роз'яснюється взаємна відповідальність викладача і студента. В ньому представляються процедури (у т.ч. стосовно deadlines і принципів оцінювання), політики (включно з політикою академічної доброчесності) і зміст курсу, а також календар його виконання. В силабусі мають бути озвучені вимірювані цілі, які викладач ставить перед своєю дисципліною. Студент має зрозуміти, чого він/вона зможе навчитися, чим саме може бути корисним цей курс. Силабус окреслює концептуальний перехід від «здобування знань» і «одержання практичних навичок» до компетентностей, що їх може засвоїти студент, вивчаючи цей курс. Силабус включає в себе анотацію курсу, мету (компетентності), перелік тем, матеріали для читання, правила стосовно зарахування пропущених занять. На відміну від робочого тематичного плану і навчально-методичного комплексу дисципліни, силабус створюється для студента [5].

Силабус розробляється й затверджується до початку навчального семестру, на який заплановано вивчення даної дисципліни, він зберігається на кафедрі та оприлюднюється на офіційному сайті АПСВТ і на порталі дистанційного навчання Moodle.

Силабус розробляють науково-педагогічні працівники кафедри, за якими закріплено навчальну дисципліну, відповідно до навчального плану підготовки

здобувачів вищої освіти.

Термін розробки силабуса визначається завідувачем кафедри, за якою закріплена навчальна дисципліна, затверджується на засіданні кафедри. Підготовка силабусу включається у план роботи кафедри та індивідуальний план викладача.

Основні засади розробки силабусу:

1. Силабус – це документ, який готується для студента (*зразок подається в додатку*).

2. Призначення документу – пояснити студентові суть і форму курсу (дисципліни):

Що від мене вимагається («правила гри», політика викладача, дедлайни, оцінювання)?

Чого я навчуся, прослухавши цей курс? Які знання здобуду? Які навички? Що буде результатом навчання (*learning outcomes*)?

3. Наголос на «практичність» вищої освіти відображає еволюцію думки щодо мети вищої освіти:

Класична освіта: «знання = добро» (мета ЗВО: «наповнення мізків знаннями»).

Згодом додалося «навчання практичних навичок» - вимога індустріалізації. Сьогодні йде мова про «освіту як засіб набуття компетентностей»: через навчання студент здобуває спроможність щось виконувати, чого б без освіти не зміг; спроможність (компетентність) формулюється термінами, які не обов'язково відображають вимогу конкретної професії.

Модель силабусу, що базується на компетентностях

Обов'язкові елементи:

Анотація курсу – місце даної дисципліни в програмі навчання; мета курсу; тематика.

Порада: в анотації можна (бажано) відобразити підхід викладача для того, щоб студент розумів з ким/чим матиме справу.

- **Мета курсу** – компетентності, які студент набуває в результаті навчання.
- **Організація навчання** – перелік тем (загальні блоки).
- **Оцінювання** – бажано з прив'язкою до мети курсу.

Якщо студент має набути певні компетентності, то, логічно, їхнє набуття підлягає оцінюванню – не обов'язково шляхом підсумкової атестації (іспиту) чи перевірки рівня засвоєних знань (реферату). Кожен результат навчання повинен оцінюватися окремо.

Політика курсу («правила гри»):

- Запізнені завдання, пропущені заняття (лікарняні, мобільність та ін.).
- Плагіат, академічна доброчесність, поведінка в аудиторії тощо [6].

Мета дисципліни - це заздалегідь усвідомлений і планований результат освітньої діяльності студентів; результат взаємодії викладача й студента, що формується у свідомості викладача у вигляді узагальнених уявлень, відповідно до яких відбираються і співвідносяться всі інші компоненти освітнього процесу; відповідь на питання, які компетентності формує ця дисципліна.

Мета дисципліни – це короткий та чітко сформований запис про досягнення головного результату навчання. Мета дисципліни є системотвірним елементом, який відіграє вирішальну роль в організації і здійсненні всього процесу навчання. Оскільки результат навчання передбачуваний, варто визначати і формулювати таку мету, в якій відобразатимуться зміни після вивчення даної дисципліни. Наприклад, зміни в рівні знань (теоретичні курси), сформованості практичних умінь (практично-орієнтовані курси), у світогляді студентів (цикл загальної підготовки) тощо.

Зміст загальнообов'язкової **навчальної дисципліни** неодмінно має відповідати стандарту, типовій (за наявності) навчальній програмі, а для вибіркової дисципліни – вимогам освітньої програми АПСВТ. Окрім того, зміст навчальної дисципліни, відображений у силабусі, має співвідноситися з логікою освітнього процесу та специфікою професійної підготовки.

Визначати зміст навчальної дисципліни в силабусі рекомендується в лаконічній формі, відображаючи найпривабливіші для студентів і важливі з точки зору професійної підготовки теми.

Під час вивчення дисципліни з блоку дисциплін вільного вибору здобувачі очікують реалізації саме того змісту, який було заявлено під час процедури вибору дисциплін. Тому в циклі вибіркової дисципліни і силабусі дисципліни рекомендується формулювати теми максимально наближено до прогнозованої реалізації.

Формулювання вибіркової дисципліни у робочих навчальних планах і силабусі мають не тільки зацікавлювати студентів під час вибору дисципліни, а й мотивувати їхню майбутню навчально-пізнавальну діяльність.

Оцінювання в силабусі відображається з прив'язкою до мети курсу, кожен результат навчання має оцінюватися окремо. Рекомендується прописати механізм утворення 100% підсумкової оцінки, види (способи) оцінювання і навести шкалу оцінювання у вигляді таблиці. Наприклад, для залікового курсу остаточна оцінка за курс розраховується таким чином:

Види оцінювання	% від сумарної оцінки
Опитування під час занять – усно	15
Теми: питання, кейси, індивідуальні завдання, есе, презентації	10
КМР	25
Екзамен	50
Всього	100

Для екзаменаційної дисципліни поточне оцінювання, як правило, передбачає модульний контроль. У АПСВТ специфіка такого оцінювання і приклади наведені в «Положенні про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти» [11].

Приклад орієнтовного розподілу балів для оцінювання успішності з навчальної дисципліни за наявності МКР:

Поточне оцінювання – 50%		Екзамен, %	Сумарна підсумкова оцінка, %
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2		
Оцінка МК – 25	Оцінка МК – 25	50	100

Політика дисципліни

Кожен викладач ставить здобувачам вищої освіти систему вимог та правил поведінки здобувачів вищої освіти на заняттях, знайомить з методичними рекомендаціями щодо виконання різних видів робіт. У цьому разі обов'язково враховуються: присутність на заняттях та активність під час практичного (семінарського) заняття; недопустимість запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

Політика дисципліни може складатися з декількох пунктів:

- Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (до 20% від максимальної оцінки). Перескладання модулів відбувається із

дозволу деканату за наявності поважних причин.

- Політика щодо академічної доброчесності: усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату й допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Використання будь-яких джерел інформації, в тому числі мобільних девайсів, під час тестування заборонене.

- Політика щодо відвідування: відвідування занять, як правило, є обов'язковим компонентом навчання. За необхідності (віддаленість місця проживання чи роботи аспіранта) чи наявності об'єктивних причин (участь у програмі академічної мобільності чи конференції, міжнародне стажування, хвороба тощо) відвідування може відбуватись вибірково за погодженням із керівником курсу. Навчання аспірантів також здійснюється в онлайн режимі на платформі Moodle.

Окрім обов'язкових компонентів, у силабусі можуть бути відображені й інші особливості навчальної дисципліни.

Пререквізити (передумови)

Вказуються дисципліни чи сертифіковані курси, які здобувач вищої освіти має вивчити до початку або разом із цією дисципліною, що сприятиме підвищенню ефективності засвоєння змісту даної дисципліни.

Формат дисципліни

Змішаний (blended) - дисципліна має супровід у системі Moodle, має структуру, контент, завдання і систему оцінювання. Blended Learning - викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, інтерактивні елементи, онлайн консультування і т.ін.

До силабусу також готуються матеріали навчально-методичного забезпечення:

- навчальний контент (розширений план лекцій, презентації, відео); тематика та

зміст практичних робіт, індивідуальні завдання;

• завдання для підсумкового контролю (тести, питання на екзамен тощо);
електронне навчання в системі Moodle.

Список використаних джерел інформації:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1.07.2014 року № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.05.2020).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.05.2020).
3. Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1187 // Офіційний вісник України. – 2016. - №7 – Ст.345.
4. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки від 11 липня 2019 року № 977. // Офіційний вісник України. – 2019. - №65 – Ст. 2245.
5. Глосарій НАЗЯВО: URL:http://www.dnu.dp.ua/docs/dnu/polozhennya/yakist_osvity/NAZYAVO_Glosarij.pdf
6. Чим відрізняється «силабус» від РТП і НМК? Михайло Винницький PhD Києво-Могилянська Академія Літня школа Профі+ 27.06.2017: URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/%d0%a1%d0%b8%d0%bb%d0%b0%d0%b1%d1%83%d1%81-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%82%d0%b8d0%a0%d0%a2%d0%9f.pdf>
7. Положення про організацію освітнього процесу ТНПУ: URL: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2020/Polozhennia_pro_orhanizatsiiu_osvitnoho_protseesu.pdf
8. Методичні рекомендації до складання силабусу: Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»: URL: https://kymu.edu.ua/upload/pdf_files/metodychni_rekomendatsiyi_do_skladannya_sylabusu.pdf
9. Положення про силабус навчальної дисципліни Рівненського державного гуманітарного університету: URL: http://www.rshu.edu.ua/files/univer/pol_silabus_zamin.pdf
10. Положення щодо розробки силабусу навчальної дисципліни Херсонського національного технічного університету: URL: <http://kntu.net.ua/index.php/ukr/content/download/73583/426546/file/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81.pdf>
11. Положення про систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка: URL: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2020/Polozhennja_pro_systemu_otsinjuvannja.pdf

СИЛАБУС

навчальної дисципліни «МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»

Цілі навчальних дисциплін, що формують спеціальні компетентності	Факультет	юридичний
Обов'язкова дисципліна	Кафедра	Конституційного, адміністративного та фінансового права

ВИКЛАДАЧ

Журавель Ярослав Володимирович, yaroslav-z@ukr.net

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права. Науково-педагогічний стаж роботи -15 років.

Автор більше 60 наукових та 10 навчально-методичних робіт, в тому числі 2 колективні та 1 одноосібна монографії, а також 3 статті в науково-метричних базах даних Scopus.

Лектор з навчальних дисциплін:

«Муниципальное право»,

«Муниципальная правоворотчість»,

«Складання конституційно-процесуальних документів»,

«Сучасні тенденції розвитку адміністративного права та процесу»

Загальна інформація про дисципліну

Анотація	Під час навчання передбачається розглянути низку теоретичних і практичних питань, що надають можливість студентам розвинути знання і навички роботи із законодавством про акти місцевого самоврядування. Матеріал дисципліни структурований в 3 змістовних модулях: «Загальні засади муніципального права», «Особливості правового регулювання муніципально-правових відносин» та «Гарантії та відповідальність в системі місцевого самоврядування».
Мета	ознайомити студентів із законодавством України про місцеве самоврядування, а також здійснити аналіз практики реалізації такого законодавства.
Форми занять	Лекції, семінарські заняття, консультації. Підсумковий контроль - екзамен.
Програмні результати навчання	<ul style="list-style-type: none">• Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати моральні і культурні цінності, традиції, мультиглінгвізм, етичні норми (мотиви), релігію, верховенство права, свободу і права особистості як громадянина України.• Зберігати моральні, наукові та культурні цінності, релігійні особливості щодо формування дієвих моделей і механізмів розвитку національного суспільства, техніки і технологій в сучасних умовах трансформації і глобалізації економічних, соціальних і політичних процесів.• Здійснювати аналіз становлення та розвитку юридичних явищ та процесів;• Давати на практичних прикладах усні та письмові пояснення з питань застосування положень Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів;• Орієнтуватися самостійно в системі чинного законодавства, вміло пояснювати положення чинного законодавства, давати критичну правову оцінку діям і подіям;• Демонструвати навички самостійно та колегіально організовувати і надавати правову допомогу в сфері захисту соціально-трудових та інших прав громадян;• Здійснювати виявлення та аналіз проблем законодавчого регулювання соціально-трудових та інших суспільних відносин, а також формулювання пропозицій щодо їх вдосконалення;• Демонструвати навички виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню правопорушень, розробляти і реалізувати відповідні заходи для їх попередження.
Кількість кредитів	Загальна кількість кредитів – 3 (90 год.)

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. «Загальні засади муніципального права»

ТЕМА 1. Поняття, предмет та система науки муніципального права

Поняття муніципального права України. Історія муніципального права України. Джерела муніципального права України. Система муніципального права України. Муніципально-правові відносини

ТЕМА 2. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна

Поняття, предмет та система науки муніципального права. Функції науки муніципального права. Методологія науки

муниципального права. Джерела науки муніципального права. Теоретичні основи місцевого самоврядування. Муніципальне право як навчальна дисципліна. Поняття, предмет і завдання муніципального права як навчальної дисципліни. Система навчальної дисципліни муніципального права. Джерела навчальної дисципліни муніципального права. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.

ТЕМА 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування

Поняття місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і місцеві органи виконавчої влади. Місцеве самоврядування і територіальна автономія

Змістовий модуль 2. «Особливості правового регулювання муніципально-правових відносин»

ТЕМА 4. Територіальна громада — основа місцевого самоврядування в Україні

Поняття територіальної громади. Види територіальних громад. Функції і повноваження територіальних громад. Форми діяльності територіальних громад.

ТЕМА 5. Місцеві ради — представницькі органи місцевого самоврядування України

Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування і їх види. Місцевий (базовий) і регіональний рівні місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування України. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

ТЕМА 6. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради

Статус сільських, селищних, міських голів. Статус голів районної, обласної, районної у місті ради. Статус голів міст Києва і Севастополя.

Змістовий модуль 3. «Гарантії та відповідальність в системі місцевого самоврядування»

ТЕМА 7. Юридична відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин

Поняття та ознаки муніципально-правової відповідальності. Джерела муніципально-правової відповідальності. Підстави муніципально-правової відповідальності. Суб'єкти муніципально-правової відповідальності. Санкції муніципально-правової відповідальності.

ТЕМА 8. Гарантії місцевого самоврядування в Україні

Поняття та види гарантій місцевого самоврядування в Україні. Гарантії, які забезпечують організаційно-правову самостійність місцевого самоврядування. Гарантії, які забезпечують фінансово-економічну самостійність місцевого самоврядування. Гарантії щодо захисту прав місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА

1. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ //Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004. — ISBN 966-749-200-1.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування
3. Гірняк М. Європейська Хартія місцевого самоврядування в правовому полі України: Аналіз ситуації// Людина і політика. — 2001. — № 3.
4. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: Навч. посіб. для студ. ВНЗ / Н. В. Камінська. — К. : КНТ, 2010. — 232 с.
5. Гезвиус В. Політика місцевого самоуправління в ФРГ/Пер. з нем. Фонд Фридриха Еберта.
6. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади. — К., 1992.
7. Пітцик М. В., Кравченко В. В., Моньйо Е. С., Фонтен Б., Черніков В. Принципи Європейської Хартії місцевого самоврядування. / Навчальний посібник — К., 2000
8. Муніципальне право України. — К., 2001. — С.315-348.
9. Воронкова В. Г. Муніципальний менеджмент. — К., 2004. — С. 89-134.
10. Вісник Асоціації міст України та громад/ видання Асоціації міст України та громад. — К., 2006. — № 20-25
11. Драгоманов М. Старі Хартії Вільності // Політологія. Кінець ХІХ — перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / За ред. Семківа О. І. — Львів, 1996.
12. Драгоманов М. Вольний союз — Вільна спілка. Опыт украинської політико-соціальної програми. — Женева, 1884.
13. Нестерович В. Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія / В. Ф. Нестерович. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 736 с.
14. Нестерович В. Ф. Децентралізація як конституційний принцип здійснення публічної влади на регіональному та місцевому рівнях. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 3. С. 47-54.
15. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. — Мюнхен, 1963.
16. Кравченко В. В., Пітцик М. В. Муніципальне право України. — К., 2003
17. Мороз С. Питання місцевого самоврядування в політико-правовій думці України кінця ХVІІ — поч. ХХ ст.// Управління великим містом: адміністрування та безпосередня демократія. — Львів, 2004. — С. 50-60.
18. Шаповал В., Баранчик В. Питання форми державного устрою в українській політико-правовій думці (друга половина ХІХ — поч. ХХ ст.)// Вісник Академії правових наук України. — К., 2001. — С. 54-70.
19. Кравченко В. В., Пітцик М. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні. —К., 2001
20. Муніципальне право України. — К., 2001. — С. 54-70.
21. Воронкова Г. В. Муніципальний менеджмент. — К., 2004.
22. Григорьев В. А. Идеиные и институциональные истории местного самоуправления в Украине (до середины ХІХ в.)//

- Юридический вестник. — 1998. — № 2.
23. Основи демократії: Навчальний посібник/ За ред. А. Колодій. — К., 2002. — С. 281—320.
 24. Шаповал В., Сучасні характеристики місцевого самоврядування // Право України. — 2002. — № 3.
 25. Місцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави/ За ред. Ю. М. Тодики, В. А. Шумілікіна. — Х.: Одіссей, 2004. — 392 с.
 26. О. Балтанюк. Місцеве самоврядування // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.456 ISBN 978-966-611-818-2
 27. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії : огляд / Д. Янг. — Stockholm : SKL International, 2016. — 56 с. — ISBN 91-983336-0-2.
 28. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К — М. — 792 с. — ISBN 966-7492-03-6.
 29. Служба в органах місцевого самоврядування // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — 736 с. — ISBN 966-7492-05-2.
 30. Місцеве управління у зарубіжних країнах; Місцеве самоврядування та управління/ США // Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В. О. Ріжки. — Київ : Юрінком Інтер, 2006. — С. 200-220; 283.

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

- **Політика щодо дедлайнів та перескладання:** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу кафедри за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
- **Політика щодо академічної доброчесності:** Співування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час онлайн тестування та підготовки практичних завдань у процесі заняття.
- **Політика щодо відвідування:** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись у онлайн формі.

**Розроблено на основі Методичних рекомендацій до складання syllabusу, схвалених на засіданні вченої ради ТНПУ (протокол № 11 від 28.04.2020 р.)*